

Louise Bruit Zaidman — Pauline Schmitt Pantel, **Die Religion der Griechen, Kult und Mytos.** Aus dem Französischen übertragen von Andreas Wittenburg. Verlag C. H. Beck, München 1994, str. 256, 23 vyzobrazení v textu.

Originál *La religion grecque* vyšel ve druhém vydání v roce 1991 v nakladatelství A. Colin, Paris, jeho zdařilý překlad do němčiny sleduje však širší cíl nežli originál. Chce totiž vedle vlastního výkladu řeckého přístupu ke kultu a mýtu obeznámit německého čtenáře s postupy francouzského strukturalismu na poli sociální antropologie, etnografie i jazykovědy, neboť nabyl širokého uplatnění v oblasti antické kultury, především ve výkladech o staré řecké společnosti. Hledíme-li k tomuto cíli, potom můžeme její volbu pro přeložení označit za dobrou, protože vedle výkladu vlastních nechává často v dlouhých úryvcích promlouvat moderní — i nefrancouzské — badatele, jako J. P. Vernanta, M. Detienna, G. Dumézila, J. Rudhardt, W. Burkerta, Cl. Lévi-Strausse a další. Podobně obšírně uvádí i překlady antických textů.

V úvodu knihy, rozdělené do dvou oddílů (Kulturní zvyklosti, Systémy zobrazování posvátného), se autoři vyrovnávají s historizujícími postupy, jímž vytýkají nemožnost osvětlit funkci daného jevu v předhistorické epoše (ale později se dovídáme, že tento postup není cizí ani některým strukturálně zaměřeným badatelům), a proto se sami vědomě omezují na dobu archaické a klasické polis, tj. dobu vzniku a rozkvětu politické organizace obce, protože podle v knize citovaného J. P. Vernanta (*Nouvel Observateur* 5.5.1980 — zde str. 26) je „řecké náboženství okruhem, v němž je badatel nucen promýšlet ve vzájemném propojení náboženskost a politično, antropologii a dějiny, obecnou morálku i každodenní životní projevy“. V této část se i vysvětlují obtížné výrazy, označující posvátno v různých souvislostech, jako *hieron*, *hagion*, *hosion*, pochopitelně poněkud schématicky, i specifické chápání čistoty a poskvrnění, zbožnosti a nevíry atp., o nichž se hovoří v dalším. Stručná osvětlení dalších termínů podává i Glosář na str. 250–6, odkazující rovněž na vlastní text. Nenašli jsme zde výklad pro pojem svatých zákonů (str. 51), výklad uvedený pod *nomos* se týká něčeho jiného, ani významný konflikt starých a nových zákonů řešený na Antigone a Élektře.

První oddíl probírá rituál s jeho zvláštnostmi, osobami i místy k němu se vztahujícími, ať už se týkají celé polis nebo jedince. Pozornost zasluhují výklady o polisní organizaci a chrámu v nejširším pojetí. Mnohé výklady se nám zdály příliš odhistorizované, tak výklad o kněžích a kněžkách (str. 50–4), ač se tu přímo nabízel bohatý materiál, především k různému hodnocení věšticů a výkladatelů všeho druhu. Některé prameny, např. Platónovy Zákony o kněžích, jsou uvedeny poněkud účelově, protože ani k Platónovi ani ke kněžím ukázka nepřináší mnoho.

Druhá část knihy pojednává o mýtu a mytologii (mezi prameny není uvedena komedie), především ze stanoviska zcela moderního bádání. V dalším následují výklady vybraných mýtů (podle pojetí, že mytologie je skladem na sobě nezávislých příběhů), nikoliv však metodou podanou Lévi-Straussem. Podané výklady mytologické věnují nejvíce místa Hésiodovi, kde ovšem nejsou naznačeny ani souvislosti s Mezopotámií, nýbrž se tu podává výklad, že tři Dumézilovy funkce, totiž vlády, válečnictví a úrodnosti, jsou v Hésiodově podání zatlačovány napětím mezi Diké a Hybris, „v čemž spočívá nejpřevratnější přínos a nejpronikavější zvláštnost díla“ (str. 162). Ve výkladu na straně 152 je chybně uvedena po boku Ókeana Thetis namísto Téthys, na str. 161 nevystihuje text skutečnost, že zánik železného pokolení odsunuje Hésiodos (0 180) do budoucnosti. V dalším zaujme výklad o héróích, především o vztahu mezi jejich kultem a nárokem obce na půdu (str. 181n.). Pozoruhodný a poučný je výklad o Mantinei a tamních kutech, doprovázený výstižným plánkem, hovořící o přizpůsobivosti polytheistického náboženství. Naproti tomu více než popisný je závěrečný výklad o zobrazování posvátného, ovšem s odkazem na další literaturu.

Knihu uzavírá seznam moderní literatury — mnohá jména tu ovšem nenajdeme, jako Kerényi, Otto, Wilamowitz —, slovníček bohů, héróů i dalších postav mytologie — vedle vzpomenuťého glosáfe.

Závěrem je možno říci, že jde o jasný výklad hlavních přístupů představitelů názorů u nás prakticky neznámých, a proto by i jeho české znění bylo vítaným textem pro zájemce o starověk, ale i o filozofii a další příbuzné obory. Kniha vyšla rovněž v angličtině (Cambridge UP).

Radislav Hošek

Christian Habicht, *Athen in hellenistischer Zeit. Gesammelte Aufsätze*, Verlag C. H. Beck München, str. 379, München 1994.

Christian Habicht, člen Institutu for Advanced Study v Princetonu, se zaměřil výrazně na studium helénismu. Je autorem dvou knih o helénistických Athénách (1979, 1982) a *Cicero der Politiker* (1990). Mimo to napsal řadu významných příspěvků zaměřených k helénistickému období, především Athén, v nejšířším smyslu slova. Příspěvky z let 1973–1993 zhrnul nyní do statného svazku, který rozdělil do pěti oddílů. První zahrnuje pod názvem *Texty* (str. 9–139) příspěvky, převážně obsahující interpretace nápisů týkajících se lidových usnesení, ověření thessalského politika, hieropoiů, vítězů o Panathénájích (zde je spoluautorem St. V. Tracy) či jmen objevujících se na zaklínacích destičkách v době kolem smrti Alexandra Velikého. Na mnoha místech jde nejen o vylepšení znění textu a jeho prostou interpretaci, nýbrž i o novou interpretaci celé problematiky daného dokumentu. Tak hned první příspěvek pojednává o tom, že dekry IG II 399 a 452 byly schváleny v též zasedání ekklésie a že Athéňané, uvedení v prvním dekretu jako otroci na Krétě, nejsou obětí politických událostí, nýbrž že byli na ostrov uneseni krétskými piráty. Rozborem jmen v zaklínacích destičkách dochází zase autor k tomu, že mezi občany Athén existovaly v dané době hluboké rozpory, nikoliv jednota smýšlení, o níž hovoří Hypereidés v Epitafiu. Kromě nového souboru vítězů o Panathénájích zasluhují pozornosti i výklady o hieropojích a vítězích o slavnosti Athénájí, kteří měli být vyznamenáni, snad dokonce na tribuně, jejíž pozůstatky byly objeveny nedaleko místa nálezu dvou nápisů na jedné desce (text podle odlišného písma autor klade do dvou roků). Také vítězové z Panathénájí jsou zajímaví, neboť mezi pětapadesáti vítězi je 32 Athéňanů a mezi 19 cizinci je 5 žen. Protože nápis obsahuje jen vítěze, musíme předpokládat, že obdobné postavy byly zastoupeny i na druhém či třetím místě právě tak jako příslušníci dynastických rodů, ať už jde o krále, královny či princezny.

Druhý oddíl *Politika* (str. 140–230) obsahuje příspěvky, řešící vztahy mezi Athénami a Prolemaiovcí, dále Seleukovci a konečně Attalovci. Tyto příspěvky přinášejí mnoho nových detailních informací, z nich zaznamenejme alespoň tu, že se v Athénách rozšířilo jméno Seleukos až za vlády Seleuka I. Významná je i studie o Athénách za Mithridata VI., v níž autor nadhazuje hypotézu, že pontský král byl v letech 88/87 athénským archontem.

V oddílu *Kultura* (str. 231–263) se autor věnuje athénským filosofům a v samostatném příspěvku navrhuje dataci spisku kynika Teléta („O tom, že rozkoš není životním cílem“) na základě jeho informací o athénských reáliích do doby Chremónidovy války (šedesátá léta třetího století). Jemným rozbořem podaným v příspěvku „Byl Augustus při Panathénájích přítomen“, tj. r. 12 př. Kr., autor dokazuje, že nejde o tuto slavnost, nýbrž o Minerviny Quinquatrus.

Oddíl *Správa* (264–322) se zabývá délskými epimelétý v letech 167–88, kteří byli vysíláni